

TITLUL I. PARTEA INTRODUCȚIVĂ

Capitolul I. Noțiuni generale

Secțiunea 1. Dreptul penal, ca ramură de drept

§1. Noțiunea dreptului penal

Nu sunt cu puțință existența și dezvoltarea unei societăți fără securitatea deplină a sistemului de valori sociale pe care acea societate se întemeiază. Constituie valori sociale bunurile, interesele prețuite ca atare de întreaga comunitate sau cel puțin de majoritatea celor care compun grupul social.

Unele valori sociale capătă caracter fundamental pentru grupul social, impunând o ocrotire mai severă și cu mijloace de constrângere mai eficiente (constrângere penală), spre deosebire de alte valori sociale, care ar putea fi ocrotite cu alte mijloace de constrângere (constrângere civilă, administrativă, disciplinară etc.). Valorile sociale fundamentale sunt stabilite de Constituția României; acestea sunt, cu titlu exemplificativ: persoana fizică, patrimoniul, autoritatea publică, înfăptuirea justiției, securitatea națională, capacitatea de luptă a forțelor armate etc.

Prin stabilirea în lege a faptelor periculoase pentru valorile sociale fundamentale și a sancțiunilor aplicabile celor ce săvârșesc astfel de fapte, dreptul penal contribuie la apărarea acestor valori.

Termenul „drept penal”, așa cum s-a arătat în literatura juridică^[1], este folosit atât pentru a denumi dreptul penal ca ramură a sistemului nostru unitar de drept, cât și știința dreptului penal, ca ramură a științelor juridice care studiază această ramură a dreptului. Cele două noțiuni nu se confundă; prima se referă la normele și instituțiile dreptului penal, cea de-a doua are în vedere concepțiile, ideile și teoriile privitoare la dreptul penal, adică doctrina dreptului penal.

Între dreptul penal ca ramură de drept și știința dreptului penal ca ramură a științelor juridice există o strânsă legătură, în sensul că normele penale în vigoare reflectă, în principiu, nivelul de dezvoltare a științei dreptului penal, astfel că studierea dreptului penal ca legislație nu se poate face decât în lumina doctrinei sale. Pe de altă parte, doctrina dreptului penal ține seama de practica de aplicare a normelor penale (jurisprudența), se îmbogățește cu experiența și concluziile practicii judiciare.

În literatura de specialitate, dreptul penal ca legislație este definit diferit^[2]. În opinia noastră, **dreptul penal ca legislație ar putea fi definit** ca o ramură a sistemului

^[1] C. BULAI, B.N. BULAI, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 7; C. MITRACHE, CR. MITRACHE, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 6-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 19.

^[2] C. BULAI, B.N. BULAI, *op. cit.*, p. 7; I. TANOVICANU, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. I, Tipografia Curierul Judiciar, București, 1924, p. 13; FL. STRETEANU, *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 2.

nostru unitar de drept, alcătuit dintr-o totalitate de norme juridice adoptate de puterea legiuitoare, care stabilesc ce fapte constituie infracțiuni, condițiile răspunderii penale, sancțiunile și alte măsuri care pot fi aplicate ori luate de către instanțele de judecată față de persoanele care au săvârșit asemenea fapte, în scopul apărării valorilor fundamentale ale statului de drept.

Din definiție rezultă și trăsăturile dreptului penal ca legislație. Acestea sunt:

a) **este o ramură distinctă, autonomă**, având un obiect propriu de reglementare, constituit din relațiile sociale create în jurul și datorită valorilor fundamentale de a căror respectare depinde însăși existența societății într-o anumită etapă de dezvoltare a acesteia;

b) **stabilește faptele (acțiunile, inacțiunile)** susceptibile să aducă atingere ori să pună în pericol valorile sociale fundamentale, condițiile tragerii la răspundere penală, precum și pedepsele sau alte sancțiuni de drept penal care urmează să fie aplicate sau luate față de persoanele care comit asemenea fapte;

c) **scopul dreptului penal** este apărarea sistemului de valori pe care se întemeiază societatea, scop care este realizat, în principal, pe calea prevenirii săvârșirii faptelor care aduc atingere sau pun în pericol valorile sociale fundamentale și numai în subsidiar pe calea constrângerii, adică prin aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege pentru comiterea faptelor considerate ca socialmente periculoase.

Denumirea de drept penal s-a impus în legislație și în știința dreptului penal (doctrină) încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea; în limba franceză *droit pénal*, în italiană *diritto penale*, în limba germană *das Strafrecht*, în limba engleză *Criminal Law*, fiind singura ramură a dreptului care se definește în titlul său, nu prin materia pe care o reglementează, ci prin consecințele pe care le atrage nerespectarea normei. Totodată, s-a obiectat că această denumire nu ar corespunde conținutului, deoarece evocă exclusiv ideea de pedeapsă (*poena*), deși dreptul penal se ocupă și cu analiza infracțiunilor, adică a faptelor ilicite descrise de norma penală. Altminteri, ținând seama că scopul dreptului penal este de a combate infracțiunea (*crima*), s-a propus ca acesta să se numească drept criminal (denumirea tradițională engleză era *Criminal Law*), însă contra acestei propuneri s-a invocat argumentul că dreptul penal nu descrie numai faptele incriminate (*crimina*), ci prevede și pedepse. Pe de altă parte, nici denumirea de drept penal nu ar fi exactă, deoarece se referă numai la pedepse; deci aceasta reprezintă numai una dintre sancțiunile de drept penal, lăsând la o parte măsurile educative și măsurile de siguranță, sancțiuni care, de asemenea, sunt prevăzute în legea penală. În final, s-a admis că, până se va găsi o altă denumire corespunzătoare, mai potrivită, care să corespundă pe deplin cu conținutul complex al noțiunii, este preferabil să se păstreze denumirea tradițională, oricât de imperfectă ar fi^[1].

§2. Necesitatea dreptului penal

Necesitatea dreptului penal este determinată de:

a) **necesitatea apărării valorilor sociale fundamentale**. Constituția României democratice din 1991, revizuită în 2003, consacră sistemul de valori ale căror

^[1] G. ANTONIU, *Tratat de drept penal, vol. I, Introducere în dreptul penal. Aplicarea legii penale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 51.

existență și dezvoltare nu sunt cu putință fără apărarea lor împotriva oricăror fapte care le-ar putea vătăma sau pune în pericol. Un loc central în cadrul acestui sistem de valori îl ocupă valorile democratice și umaniste, drepturile fundamentale ale omului. De asemenea, o atenție aparte se acordă apărării proprietății, indiferent de forma acesteia, cât și structurilor democrației prin care urmează să se exercite puterea poporului, statul român, însuși unitatea, suveranitatea și independența sa, securitatea națională, liniștea publică, întreaga ordine de drept;

b) **existența fenomenului infracțional și nevoia combaterii lui.** Realitatea fenomenului infracțional este dovedită cu ajutorul datelor statistice privitoare la numărul infracțiunilor săvârșite și la persoanele care le-au săvârșit.

În studiul fenomenului infracțional trebuie să se țină seama de distincția care se face în criminologie între: **infracționalitate legală**, care cuprinde totalitatea condamnărilor pronunțate de instanțele judecătorești în perioada studiată; **infracționalitatea aparentă sau relativă**, care cuprinde totalitatea infracțiunilor de care organele de poliție judiciară, parchet și alte organe judiciare au luat cunoștință, și **infracționalitatea reală**, care cuprinde totalitatea infracțiunilor care au fost realmente săvârșite, inclusiv cele necunoscute de organele de stat abilitate.

Pentru cunoașterea fenomenului infracțional, cel mai mare interes îl prezintă cunoașterea infracționalității reale, care cuprinde și cifra neagră a criminalității, adică numărul de infracțiuni săvârșite, dar neaduse la cunoștința organelor judiciare din diferite cauze. De regulă, se folosesc în studiul fenomenului infracționalității datele statistice privitoare la infracționalitatea legală^[1];

c) **necesitatea reglementării juridice a activității de apărare a valorilor sociale.** Această necesitate este dată, pe de o parte, de interesul societății pentru a asigura o ocrotire efectivă a sistemului de valori, prin prevederea faptelor periculoase și a sancțiunilor necesare pentru prevenirea și combaterea acestora, iar, pe de altă parte, de interesul societății ca apărarea valorilor sociale să se realizeze în conformitate cu voința sa și cu respectarea riguroasă a drepturilor infractorului împotriva acțiunii arbitrare a organelor de stat care contribuie la realizarea funcției de apărare socială^[2].

§3. Caracterele dreptului penal

Dreptul penal are următoarele caractere:

a) **caracterul autonom.** Acesta decurge din faptul că dreptul penal are un obiect propriu de reglementare și un obiect specific al ocrotirii juridice, format din existența și integritatea sistemului de valori ale societății. Totodată, dreptul penal cuprinde un sistem propriu de reguli de conduită și de sancțiuni specifice neîntâlnite la alte ramuri de drept (pedepse, măsuri educative, măsuri de siguranță). De asemenea, dreptul penal ocrotește și interese care nu sunt ocrotite de nicio altă normă de drept,

^[1] Potrivit statisticilor existente la Administrația Națională a Penitenciarelor, la data de 31 ianuarie 2016, în unitățile din sistemul penitenciar din România, se găseau 28.179 persoane (26.754 bărbați și 1.425 femei). Din punct de vedere al situației juridice, 1.468 erau arestate preventiv, 936 erau condamnate prin hotărârea primei instanțe și 25.775 erau condamnate definitiv. Sursa: <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>.

^[2] M. UDROIU, O. PREDESCU, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 16; FL. STRETEANU, *op. cit.*, 2008, p. 4.

de pildă, trădarea, falsurile de monedă, respectul cuvenit morților prin sancționarea profanării de morminte, ofensele aduse cultelor, liniștea și ordinea publică etc. În asemenea situații, norma penală se aplică în mod exclusiv, având prioritate absolută, unanim acceptată^[1];

b) **caracterul de drept public.** Acesta rezultă din faptul că dreptul penal, alături de alte ramuri de drept, reglementează relații sociale de putere, în care una dintre părți este statul, ca reprezentant al societății, al puterii publice. Dreptul penal, reglementând relații de apărare socială, creează raporturi juridice între stat, pe de o parte, și membrii societății, pe de altă parte, care sunt raporturi de putere sau de autoritate și prin intermediul cărora se realizează funcția de apărare a valorilor sociale împotriva infracțiunilor. În același timp, acțiunea penală, tragerea la răspundere penală, judecarea și sancționarea infractorului, cât și executarea sancțiunii aplicate sunt activități ce aparțin societății, sunt realizate de stat prin intermediul organelor specializate și în strictă conformitate cu legea;

c) **caracterul unitar al dreptului penal.** Acest caracter rezultă din existența unor principii și instituții unitare aplicabile întregii legislații penale (Codul penal, legile penale complinitoare, legile extrapenale cu incriminări și pedepse). Existența celor două categorii de norme penale, generale și speciale, nu infirmă caracterul unitar al dreptului penal.

Caracterul unitar al dreptului penal român se desprinde și din dispozițiile art. 236 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal^[2], în care se prevede: „Dispozițiile părții generale a Codului penal, precum și dispozițiile generale ale prezentei legi se aplică și faptelor sancționate penal prin legi speciale, în afară de cazul în care legea dispune altfel”.

Unitatea dreptului penal nu este afectată, chiar dacă unele norme penale au un caracter aparte, cum sunt normele penale care vizează aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în străinătate ori care asigură asistența juridică internațională în materie penală.

În doctrină s-a exprimat opinia că, în funcție de originea normelor ce intră în structura dreptului penal sau de obiectul de reglementare, se face distincția între dreptul penal intern, dreptul penal internațional și dreptul internațional penal. În ultimii ani, în literatura de specialitate se discută din ce în ce mai mult despre un drept penal european, dezvoltat în cadrul Consiliului Europei, cât și în cadrul Uniunii Europene^[3].

§4. Obiectul dreptului penal

În doctrina penală s-au conturat **două concepții** diferite cu privire la obiectul dreptului penal. Într-o **primă concepție**^[4], se susține că obiectul dreptului penal îl constituie relațiile sociale care apar ca urmare a săvârșirii infracțiunilor, adică relațiile

[1] G. ANTONIU, *op. cit.*, vol. I, p. 61.

[2] M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012.

[3] FL. STRETEANU, *op. cit.*, 2008, p. 11-12.

[4] M. BASARAB, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 5-6. Autorul susține că „obiectul dreptului penal îl constituie raporturile sociale prin care este reglementată lupta împotriva infracțiunilor sau a unor fapte penale, ce se nasc între stat și infractor sau făptuitor, ca urmare a comiterii unei infracțiuni sau a unei fapte prevăzute de legea penală, în vederea tragerii la răspundere penală a acestuia din urmă, prin aplicarea pedepselor sau a celorlalte măsuri penale”.

de conflict în cadrul cărora au loc tragerea la răspundere penală și pedepsirea infractorilor. Obiectul dreptului penal este, în această concepție, format din relațiile sociale de represiune sau de constrângere penală, care apar numai ca urmare a săvârșirii infracțiunilor. Până la data săvârșirii infracțiunii nu există relații sociale de apărare și nu pot exista nici raporturi de drept penal.

Potrivit celei de-a doua opinii^[1], dreptul penal reglementează conduita oamenilor nu numai după ce aceștia au săvârșit infracțiuni și au devenit infractori, ci și conduita lor înainte și independent de săvârșirea infracțiunilor. Normele dreptului penal sunt, prin urmare, active încă de la intrarea lor în vigoare, deoarece influențează chiar din acest moment conduita destinatarilor normei, presând psihologic asupra lor, spre a-i determina să respecte de bunăvoie aceste norme și să evite săvârșirea de fapte ilicite.

După părerea noastră, prima opinie este discutabilă, deoarece reduce obiectul dreptului penal la relațiile sociale de conflict, negând caracterul normativ al dreptului penal chiar înainte de ivirea situațiilor conflictuale. De asemenea, se promovează teza caracterului sancționator al dreptului penal, potrivit căreia dreptul penal nu conține norme de conduită proprii și nu reglementează relații sociale specifice, ci asigură numai sancționarea încălcării normelor cuprinse în alte ramuri ale dreptului.

S-ar putea susține că cea de-a doua opinie corespunde mai bine realității, obiectul dreptului penal extinzându-se asupra conduitei cetățenilor nu numai din momentul încălcării normei, dar și mai înainte, odată cu edictarea regulii de drept penal.

În concluzie, **obiectul dreptului penal îl formează relațiile de apărare socială din care fac parte atât relațiile de cooperare între oameni în asigurarea ocrotirii ordinii sociale, cât și relațiile de conflict între titularii valorilor sociale ocrotite de legea penală și cei care au săvârșit fapte vătămătoare sau periculoase împotriva acestor valori.**

§5. Scopul dreptului penal

Dreptul penal român are ca scop apărarea împotriva infracțiunilor a valorilor sociale fundamentale corespunzătoare perioadei pe care o parcurgem. În Codul penal de la 1969, scopul dreptului penal era stabilit în art. 1, în care se prevedea: „**Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept**” (s.n.). În doctrina penală s-a exprimat opinia că un asemenea text în Codul penal nu se justifică, întrucât, pe de o parte, enumerarea valorilor sociale pe care le apără legea penală în conținutul acesteia are caracter pur exemplificativ, valorile sociale neenumerate fiind cuprinse într-o expresie globală – „întreaga ordine de drept” –, iar, pe de altă parte, textul are caracterul unei declarații de principiu și nu răspunde unei necesități concrete de aplicare a legii^[2]. De altfel, un text similar nu a existat în legislațiile penale române anterioare Codului penal de la 1969 (Codul penal de la 1864, Codul penal de la 1936) și nici nu există în legislațiile moderne luate ca termen de referință (Codul penal francez, spaniol).

[1] C. BULAI, B.N. BULAI, *op. cit.*, p. 8.

[2] G. ANTONIU, *Un pas pe calea reformei penale*, în R.D.P. nr. 3/2002, p. 10-11.

Din aceste considerente, legiuitorul noului Cod penal^[1], receptiv la sugestiile doctrinei penale, nu a mai menționat un astfel de text prin care să se definească scopul legii penale, deoarece rațiunea legii penale este de a ocroti valorile sociale stabilite de Constituția României.

§6. Legătura dreptului penal cu alte ramuri de drept

Caracterul autonom al dreptului penal nu exclude existența unor legături organice cu celelalte ramuri ale sistemului nostru de drept. Atât timp cât dreptul penal reglementează relațiile de apărare a valorilor sociale, este firesc să aibă legături și cu celelalte ramuri ale sistemului de drept, care ocrotesc, la rândul lor, în forme specifice, valorile societății noastre. Semnificative sunt, în acest sens, legăturile dreptului penal **cu dreptul constituțional**. După cum este cunoscut, dreptul constituțional consacră, prin normele sale, valorile sociale a căror apărare este garantată prin Constituție; ocrotirea acestor valori este realizată și prin normele dreptului penal.

Legiuitorul, atunci când procedează la incriminarea și sancționarea faptelor neconvenabile societății, le are în vedere pe acelea care vatăcă ori pun în pericol statul român, drepturile fundamentale ale omului, principiile de organizare și funcționare a statului de drept, proprietatea sub toate formele ei etc. Prin aceasta, dreptul penal își exercită rolul său de apărător al valorilor sociale consfințite prin Constituție în forme specifice naturii sale, independent de dreptul constituțional.

Dreptul penal are strânse și indisolubile legături **cu dreptul procesual penal**. Cele două ramuri nu pot exista una fără cealaltă, pentru că dreptul penal nu ar putea realiza apărarea valorilor sociale dacă nu ar exista dreptul procesual penal, care să reglementeze modul în care are loc tragerea la răspundere penală a infractorilor; în același timp, dreptul procesual penal ar fi lipsit de obiect fără dreptul penal, deoarece raporturile de drept procesual penal se nasc și există numai pe baza raporturilor juridice penale de conflict, reglementate de dreptul penal. Se știe că, odată cu săvârșirea unei infracțiuni, iau naștere atât raporturi juridice de conflict, raporturi de drept material, dar și raporturi juridice derivate din acestea, și anume raporturi juridice de drept procesual penal.

De asemenea, dreptul penal are legături mai strânse sau mai puțin strânse cu toate celelalte ramuri de drept. Aceasta scoate în evidență faptul că, în reglementarea juridico-penală a relațiilor de apărare a valorilor sociale, sunt avute în vedere integral și reglementările date acestor relații prin normele aparținând altor ramuri ale dreptului^[2].

Astfel, incriminând și sancționând faptele contra patrimoniului, dreptul penal are în vedere și relațiile de ordin patrimonial, modul în care acestea sunt reglementate **de dreptul civil**, iar răspunderea civilă, care are ca temei o faptă prevăzută de legea penală, chiar dacă este stabilită de instanța penală, se stabilește potrivit dispozițiilor din legea civilă.

Dreptul penal are legături și cu reglementările cuprinse în Cartea a II-a „Despre familie” din Codul civil. Codul penal incriminează faptele contra familiei [bigamia (art. 376), incestul (art. 377), abandonul de familie (art. 378), nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului (art. 379), împiedicarea accesului la învățământul

[1] Noul Cod penal a fost adoptat prin Legea nr. 286/2009 (M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009).

[2] C. BULAI, B.N. BULAI, *op. cit.*, p. 25.

general obligatoriu (art. 380)], care se săvârșesc, de regulă, prin încălcarea unora dintre obligațiile stabilite de normele din Codul civil privitoare la familie.

În ceea ce privește raporturile **cu dreptul administrativ**, acestea sunt evidențiate de legătura care există între reglementarea răspunderii penale și cea a răspunderii administrative (contravențională).

Dreptul penal are legături și cu alte ramuri de drept, ca **dreptul muncii și securității sociale** și **dreptul execuțional penal**, în măsura în care prin aceste ramuri ale dreptului sunt ocrotite relații sociale pe care le apără și dreptul penal.

Secțiunea a 2-a. Știința dreptului penal

§1. Noțiuni

Știința dreptului penal este o ramură a științelor juridice și cuprinde concepțiile, teoriile, ideile, principiile destinate să explice și să fundamenteze necesitatea, scopul și sarcinile dreptului penal, să stabilească metodele de investigație a fenomenelor penale, să elaboreze mijloacele juridice de prevenire și combatere a fenomenului cu ajutorul dreptului penal.

Știința dreptului penal joacă un rol important în perfecționarea reglementării juridice a relațiilor de apărare socială, ținând seama de evoluția societății. În opera legislativă își găsește, totodată, reflectare și gradul de dezvoltare a gândirii juridico-penale.

§2. Obiectul științei dreptului penal

Știința dreptului penal are ca obiect de studiu dreptul penal (ca legislație), adică ansamblul de norme și instituții, privit în complexitatea și evoluția sa. Știința dreptului penal studiază, în principiu, dreptul penal în vigoare; nu mai puțin însă, în cadrul științei dreptului penal se dau explicații și cu privire la istoria dreptului penal român, adică la reglementările anterioare legii penale în vigoare. De asemenea, sunt făcute referiri și la dreptul comparat, adică la experiența legislației altor țări.

Așa cum s-a arătat în doctrina penală, știința dreptului penal efectuează un întreg studiu asupra normelor și instituțiilor penale, și anume: exegetic, dogmatic și critic^[1]:

a) **studiul exegetic** are ca obiect cunoașterea, în parte, a fiecărei reguli de drept, în conceptul, în conținutul, în funcțiunea și în sfera sa de aplicațiune, cunoaștere care privește atât structura (forma), cât și substanța (conținutul normativ) și finalitatea (funcțiunea) fiecărei reguli de drept (norme juridice). Este un studiu de analiză, o operațiune de pătrundere în adânc și în amănunt, o adevărată cercetare morfologică, anatomică și fiziologică a regulii (normei) de drept cuprinse în fiecare dispozițiune de lege;

b) **studiul dogmatic** are ca obiect cunoașterea principiilor (fundamentale, generale și speciale) ale dreptului normativ, principii decurgând din tot ceea ce regulile de drept au comun între ele. Pentru stabilirea acestor principii, se cercetează care sunt normele juridice omogene și apoi se extrage din ele ideea care constituie elementul de omogenitate (de uniformitate) și care servește ca bază acelor norme. Prin urmare,

[1] V. DONGOROZ, *Tratat de drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus, București, 2000, p. 79-80.

studiul dogmatic este un studiu de sinteză, de concentrare și integrare a normelor de drept în câteva principii superioare (dogme);

c) **studiul critic** are ca obiect descoperirea imperfecțiunilor dreptului, de exemplu: dezarmonizarea dintre forma și substanța regulilor de drept, discordanța dintre rostul unor reguli de drept și rezultatele la care ele conduc sau nepotrivirea dintre normele în particular și principiile de ansamblu ori contradicțiile, lacunele, inadvertențele dreptului normativ etc. Din punct de vedere practic, acest studiu al normei pregătește și concură la buna și exacta aplicare a legilor, iar, din punct de vedere teoretic, face posibilă expunerea metodică și corectă a rânduielilor instituțiilor și principiilor de drept.

Dintre cele trei studii: exegetic, dogmatic și critic, acela care prezintă un deosebit interes este studiul exegetic.

§3. Metodele științei dreptului penal

Știința dreptului penal folosește, în principiu, aceleași metode ca și în alte ramuri ale dreptului. Ținând seama de obiectul de studiu, cât și de specificul studiului întreprins, în știința dreptului penal pot fi utilizate următoarele metode:

a) **metoda rațională sau logică**, cu ajutorul căreia studiul dreptului penal se efectuează în toate ipostazele sale, folosindu-se categoriile și legile logicii. Metoda rațională anume adaptată la studiul normelor juridice se numește metoda tehnico-juridică. Pe această bază se realizează studiul integral al normei juridice, studiu care se subdivide în cele trei aspecte la care ne-am referit mai sus (exegetic, dogmatic și critic)^[1];

b) **metoda istorică**, ce constă în cercetarea condițiilor care determină apariția, evoluția și dispariția normelor dreptului penal;

c) **metoda comparativă**, care presupune studiul comparativ al normelor și instituțiilor penale aparținând altor sisteme de drept penal, în scopul cunoașterii elementelor de particularizare și a celor comune cu ale normelor noastre penale;

d) **cercetarea sociologică concretă**, prin care se urmărește cunoașterea eficienței instituțiilor dreptului penal, mai cu seamă a aplicării și executării pedepselor și a celorlalte sancțiuni de drept penal (de exemplu: eficiența suspendării executării pedepsei sub supraveghere, a liberării condiționate, a măsurilor educative, a unor măsuri de siguranță etc.);

e) **metoda experimentului** presupune aplicarea experimentală a unor măsuri de combatere a fenomenului infracțional sau a unor modalități de executare a sancțiunilor de drept penal.

§4. Evoluția științei dreptului penal

Știința dreptului penal s-a conturat ca o știință juridică de sine stătătoare în perioada imediat următoare revoluțiilor burgheze^[2]. Cele mai cunoscute școli și curente apărute pe parcursul evoluției acesteia sunt:

[1] *Idem*, p. 80.

[2] A se vedea Capitolul XI „Școli, curente în dreptul penal”, în G. ANTONIU, *op. cit.*, vol. I, p. 142 și urm.

a) **școala clasică**, al cărei promotor a fost Cesare Beccaria, a fundamentat și a sistematizat principiile fundamentale ale dreptului penal modern, și anume: legalitatea infracțiunilor și pedepselor, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii penale, umanizarea pedepselor și a regimului executării pedepselor privative de libertate, răspunderea penală personală, bazată pe săvârșirea infracțiunii cu forma de vinovăție prevăzută în norma de incriminare. Cu toate criticile care i s-au adus pentru caracterul său abstract și formal juridic, pentru respingerea examinării cauzelor infracțiunii și a stării de pericol a infractorului, nu se poate nega valoarea deosebită a principiilor de politică penală promovate și care își mențin și astăzi forța de atracție;

b) **școala pozitivistă**, fondată de Enrico Ferri, Cesare Lombroso și Raffaele Garofalo, a promovat ideea că infracțiunea, înainte de a fi un fenomen juridic, este un fenomen natural și social, iar infractorul, departe de a fi liber în manifestările sale, este, dimpotrivă, determinat în chip absolut, în manifestările sale, de factori criminogeni de ordin biologic, social și cosmo-telurici. În ciuda unor poziții teoretice greșite (de pildă, determinismul abstract care acționează asupra infractorului), școala pozitivistă are marele merit de a fi propus, pentru prima dată, luarea, alături de pedepse, a **măsurilor de siguranță**, menite să combată starea de pericol a infractorului și să prevină săvârșirea de infracțiuni. Aceste măsuri au fost treptat introduse în toate legislațiile penale;

c) **școala apărării sociale** îmbină ideile susținute de cele două școli anterioare într-o doctrină nouă, potrivit căreia finalitatea dreptului o reprezintă apărarea socială realizată prin prevenire și represiune. Teoria noii apărări sociale, susținută de Marc Ancel, se opune dogmelor dreptului clasic și postulatelor pozitvistice, pe care le critică pentru caracterul lor abstract și pentru inexactitatea criminologică. Noua școală nu neagă nici dreptul penal, nici noțiunea de responsabilitate, promovând în știința penală un umanism juridic și moral. Crima este privită ca o problemă individuală, a cărei soluționare depinde de personalitatea fiecărui infractor. De aici și necesitatea cunoașterii personalității delincventului prin constituirea unui dosar de personalitate, cu concursul unei echipe de tehnicieni specializați în observația asupra persoanei: medici, psihologi, sociologi, criminologi etc. Pe baza concluziilor acestora, ar urma să se stabilească măsura de resocializare cea mai adecvată, fie o pedeapsă în sens clasic, fie o măsură de siguranță. Școala noii apărări sociale și-a atras și unele critici, pentru considerentul că promova ideea renunțării la unele principii de drept penal clasic;

d) **școala neoclasică** susține că, în timp ce pedeapsa se întemeiază pe vinovăția infractorului, natura și gravitatea ei trebuie să corespundă aptitudinii acestuia de a se îndrepta sub influența pedepsei; ca urmare, este necesară organizarea științifică a executării pedepsei privative de libertate, alegându-se modalitățile de tratament cele mai adecvate, pe baza cunoașterii personalității condamnatului.

5. Știința dreptului penal în România

În țara noastră, știința dreptului penal s-a constituit abia după adoptarea Codului penal și de procedură penală de la 1864, intrate în vigoare în anul 1865. De la această dată se poate vorbi despre o literatură de specialitate, care cuprindea, în principal, comentarii cu privire la legislația penală atunci în vigoare. Dintre personalitățile de

seamă ale doctrinei penale a timpului, pot fi menționați: C. Eraclide, care a scris „Studii practice asupra dreptului criminal” (1865); G. Costa-Foru, „Magazinul Judecătoresc” (1872); Al. Creițescu, „Comentarii la Codicele penale” (1872); G.Șt. Bădulescu și G.T. Ionescu, „Codul penal adnotat” (1911); P. Pastion și M. Papadopolu, „Codul penal adnotat” (București, 1922).

Prima lucrare de referință în domeniul dreptului penal o constituie „Cursul de drept și procedură penală” publicat de I. Tanoviceanu, în trei volume, în anul 1912. În cuprinsul acestei lucrări se remarcă o aprofundată tratare a principiilor și instituțiilor dreptului penal, a diferitelor școli și curente de doctrină penală, a dreptului penal român în vigoare la acea dată, cu bogate referiri la elemente de drept comparat.

O amplă și valoroasă literatură juridică penală apare între cele două războaie mondiale. Astfel, între anii 1924-1927 a fost republicat cursul profesorului I. Tanoviceanu, sub denumirea de „Tratat de drept și procedură penală”, în cinci volume, cu contribuția cu totul deosebită a profesorului V. Dongoroz, care a dezvoltat doctrina expusă de fostul său profesor, îmbogățind gândirea juridică penală română cu idei și concepții înaintate, care depășeau cu mult stadiul cunoștințelor la epoca respectivă.

O contribuție de seamă la dezvoltarea științei penale românești au avut lucrările profesorilor T. Pop de la Facultatea de Drept din Cluj („Dreptul penal”, trei volume, 1921-1924) și N. Buzea de la Facultatea de Drept din Iași („Principii de drept penal”, Iași, 1937).

Trebuie subliniat însă că personalitatea dominantă a doctrinei penale românești, încă din această perioadă, a fost profesorul V. Dongoroz de la Facultatea de Drept din București, autor al unei impresionante opere științifice alcătuite din tratate, monografii, cursuri, un număr mare de studii, articole, note și comentarii științifice.

Concepțiile teoretice de mare valoare ale profesorului din această perioadă a activității sale au fost sintetizate de autor în tratatul publicat în 1939 sub titlul „Drept penal”, un adevărat monument al gândirii juridice românești. Nu întâmplător, urmașii profesorului au denumit această lucrare „Tratat de drept penal”, iar prin grija deosebită a profesorului G. Antoniu a fost reeditată, în anul 2000, de Asociația Română de Științe Penale.

După instaurarea regimului comunist, mai ales în perioada de început, are loc o scădere evidentă a nivelului doctrinei penale din cauza, pe de o parte, a concepției că pot fi formați specialiști juriști din persoane fără studii, nici măcar medii, cu condiția să fie devotați partidului comunist, iar, pe de altă parte, persecuției la care au fost supuși marii specialiști în domeniu, ca profesorul V. Dongoroz de la Facultatea de Drept din București, profesorul T. Pop de la Facultatea de Drept din Cluj și mulți alți specialiști și practicieni ai dreptului penal. Această situație anormală și păgubitoare pentru dreptul penal și știința dreptului penal s-a ameliorat după crearea, în 1954, a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, în cadrul căruia a fost organizat un sector de drept penal și procedură penală, sub îndrumarea științifică a eminentului om de știință care a fost V. Dongoroz.

Printre cercetătorii care au lucrat o lungă perioadă în cadrul acestui sector, sub influența profesorului V. Dongoroz, îi amintim pe profesorii C. Bulai, G. Antoniu, R.M. Stănoiu, N. Iliescu și alții, a căror activitate s-a concretizat în elaborarea unor lucrări științifice valoroase, lucrări care au servit la fundamentarea științifică a noii legislații penale în vigoare de la 1969; avem în vedere lucrări de referință cum ar fi

„Explicații teoretice ale Codului penal român”, în patru volume, și „Explicații teoretice ale Codului de procedură penală”, în două volume.

După decembrie 1989, s-au creat condiții pentru dezvoltarea continuă a științei dreptului penal; în anul 1994 s-a înființat Asociația Română de Științe Penale, din care fac parte toți cei care s-au dedicat, prin studiul și profesia lor, dezvoltării științei dreptului penal. Asociația Română de Științe Penale editează, trimestrial, Revista de drept penal, o publicație de specialitate care își dovedește din ce în ce mai mult utilitatea și al cărei redactor-șef a fost, până în august 2014, profesorul G. Antoniu.

De menționat că, după adoptarea noului Cod penal prin Legea nr. 286/2009, sub coordonarea profesorului G. Antoniu, a fost elaborată lucrarea „Explicații preliminare ale noului Cod penal”, în 3 volume, iar în prezent se află în curs de apariție lucrarea „Explicațiile noului Cod penal”, în 5 volume, sub coordonarea aceluiași profesor G. Antoniu și continuată de profesorul T. Toader, alături de multe alte volume relevante, printre care coduri comentate, tratate și cursuri universitare^[1].

Secțiunea a 3-a. Principiile fundamentale ale dreptului penal

§1. Noțiunea de principii fundamentale

Principiile fundamentale ale dreptului penal sunt acele idei care străbat sau călăuzesc întreaga reglementare juridică penală, precum și activitatea de combatere a fenomenului infracțional prin mijlocirea dispozițiilor de drept penal. Toate normele și instituțiile dreptului penal își subordonează incidența lor principiilor fundamentale, acestea exprimând, totodată, și o anumită concepție de politică penală. De aceea, prin cunoașterea principiilor fundamentale proprii unui sistem de drept penal, se poate stabili doctrina sau sistemul de politică penală căruia îi aparține respectivul sistem de drept penal.

§2. Cadrul principiilor fundamentale

În literatura de specialitate nu există unanimitate de vederi în ceea ce privește cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal. Profesorul V. Dongoroz a conceput ca principii fundamentale ale dreptului penal un număr de trei principii: democratismul, umanismul și legalitatea^[2]. În opinia profesorului C. Bulai, ar avea caracter fundamental principiul legalității incriminării și pedepsei, principiul egalității în fața legii penale, principiul umanismului, principiul prevenirii faptelor prevăzute

^[1] Dintre acestea, menționăm: *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, ed. 1 și ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012 și 2014; *Noul Cod penal comentat. Partea specială*, ed. 1 și ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012 și 2014; *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014; *Codul penal. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2014 și altele.

^[2] V. DONGOROZ, S. KAHANE, I. OANCEA, I. FODOR, N. ILIESCU, C. BULAI, R.M. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, București, 1969, p. 7.

de legea penală, infracțiunea ca unic temei al răspunderii penale, personalitatea răspunderii penale, individualizarea sancțiunilor de drept penal^[1].

Pe o poziție apropiată, deși nu identică cu autorul de mai sus, se situează profesoara M. Zolyneak. În opinia sa, constituie principii fundamentale: principiul legalității incriminării, principiul incriminării numai a faptelor care prezintă un anumit grad de pericol social, infracțiunea ca singur temei al răspunderii penale, principiul individualizării sancțiunilor de drept penal, egalitatea în fața legii penale și umanismul dreptului penal^[2].

O concepție oarecum diferită este exprimată și de alți autori^[3]. După părerea acestora, au caracter fundamental următoarele principii: al reacției sociale împotriva infracțiunilor, al legalității, principiul umanitar, incriminarea faptelor care prezintă un anumit grad de pericol social, al egalității în fața legii penale; al prevenirii faptelor prevăzute de legea penală. Profesorul M. Basarab consideră că principiile fundamentale ale dreptului penal sunt: principiul legalității incriminării și pedepsei, caracterul personal al răspunderii penale, umanismul dreptului penal, principiul legalității răspunderii, principiul individualizării răspunderii penale^[4].

Profesorul Fl. Streteanu, în cursul său de „Drept penal. Partea generală”, a preferat să rețină cu titlu de principii principiul legalității incriminării și pedepsei, principiul caracterului personal al răspunderii penale, principiul individualizării (proporționalizării), principiul minimei intervenții, principiul umanismului^[5].

Profesorul G. Antoniu, în „Tratat de drept penal”, spune că am putea să ne oprim asupra următoarelor principii de bază (fundamentale) ale dreptului penal:

a) **principiul legalității incriminării**, care exprimă regula după care nicio faptă nu poate fi interzisă sau ordonată decât în baza legii;

b) **principiul legalității sancțiunilor de drept penal**, potrivit căruia nicio pedeapsă, măsură educativă sau măsură de siguranță nu poate fi aplicată ori luată decât în baza legii;

c) **existența unei manifestări exterioare**, care exprimă cerința ca legea penală să nu se aplice decât dacă făptuitorul a avut o conduită exterioară prin care s-a încălcat legea;

d) **vinovăția**, principiu care pretinde ca tragerea la răspundere penală a unei persoane să se facă numai dacă fapta prevăzută de legea penală a fost comisă cu vinovăție;

e) **caracterul personal al atribuirii infracțiunii, al tragerii la răspundere penală și al aplicării pedepsei**. Legea penală nu permite tragerea la răspundere decât a persoanei care a comis fapta, fiind exclusă tragerea la răspundere penală a altei persoane;

[1] C. BULAI, B.N. BULAI, *op. cit.*, p. 57.

[2] M. ZOLYNEAK, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1992, p. 27-29.

[3] V. DOBRINOIU, GH. NISTOREANU, I. PASCU, AL. BOROI, I. MOLNAR, V. LAZĂR, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Europa Nova, București, 1997, p. 20.

[4] M. BASARAB, *op. cit.*, vol. I, p. 8-16.

[5] FL. STRETEANU, *op. cit.*, 2008, p. 36.